

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

*‘Men kan ook van het begrijpen van een muzikale frase zeggen
dat dit het begrijpen van een taal is.’ (Wittgenstein)*

Deze wijsheid van Wittgenstein brengt het begrijpen van een muzikale frase en het begrijpen van taal samen én dat gebruiken we in deze publicatie om betekenis aan samenwerken te geven. Taal zien we reeds als fundament voor, en is onlosmakelijke verbonden met, samenwerken. Echter, wat muziek en samenwerken met elkaar te maken hebben, is een vraag die we in organisaties niet regulier stellen. Vreemd eigenlijk, want muziek zit IN ons en klanken zijn daarmee ook deel van ons samenwerken, toch!?

Bij een musicerend- /dansend gezelschap nemen we voor de hand liggend aan dat muziek en samenwerken letterlijk ‘hand in hand gaan’. Het kan daarom ook niet anders dat er relevante verbanden moeten zijn vast te stellen, die weer uitnodigen tot een antwoord op wat dat dan betekent voor een keuze over en effect op samenwerken (als proces/werkwoord/manier) in organisaties waar de taal een dominantie kent.

Overeenkomsten in structuren van geluid

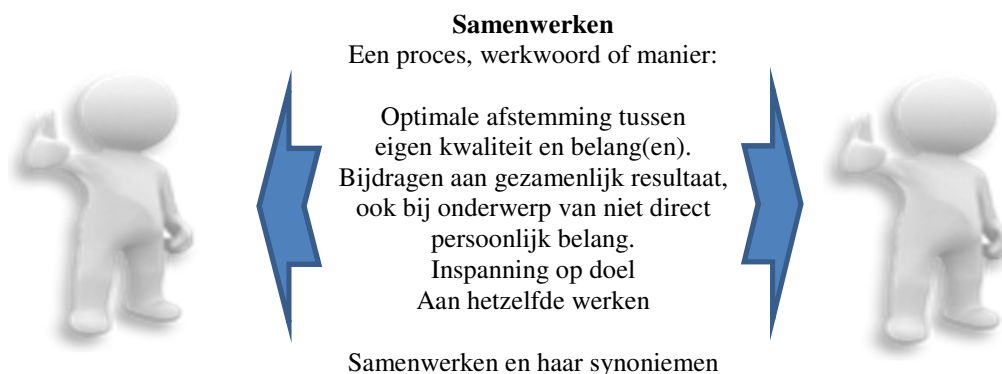
Eerst puttend uit eigen waarneming en ervaring blijkt het een bevestigend gegeven dat ritme, fasestructuur, intonatie en melodie in ons, zowel in taal als in muziek, kunnen worden gezien als de bouwstenen die hiërarchische structuren bouwen van geluid. Daar taal en muziek dus met geluid te maken hebben én beide vallen onder cognitief gedrag, is tevens opgevallen dat er grote overeenkomsten zijn tussen de manier waarop enerzijds taalkundigen en anderzijds musicologen hun object van onderzoek structureren. Redenen om muziek en taal samen in verband te brengen met samenwerken!

We zullen in deze publicatie zien wat we verder nog nodig hebben voor nuttige inzichten over het verband tussen muziek, soms in combinatie met taal, en samenwerken.

Waarnemen van ‘de muziek IN ons’ > synoniemen, verhalen en praktijken

Zonder direct een verband te leggen, luisteren we naar muziek tijdens het werk en gaan we uit voor een concert van onze favoriete band, een uitvoering van het danstheater of een musical. Het voedt ons in sfeer en af en toe is het aanleiding voor gesprek over dat prachtige nummer, of die adembenemende voorstelling, op kantoor tijdens het werk of pauze, in de winkel of bij onze bouwactiviteiten en bij het werken aan de straat! Niet veel werknemers lijken zonder radio te kunnen.

Onze voorkeuren verschillen, maar als we ‘geraakt’ zijn delen we ‘de muziek daarin’ maar al te graag, om ‘de muziek IN ons’ wellicht ook de ander(en) te doen inspireren of omdat we het zo graag uitdragen, beide een goede conditie om tot een mooi persoonlijk contact te komen.

Figuur 1: Samenwerken, een noodzakelijkheid versus keuze, vanuit een afweging in betekenis van waarden

In de eerste plaats biedt de in figuur 1 afgebeelde definitie een uitdrukking die we in verband kunnen proberen te brengen met de band, het danstheater of musical als organisatie. Maar we kunnen ermee ook verschillende voorkeuren proberen voor inspiratie over ons samenwerken.

Synoniemen over samenwerken en, verschillen in uiting en Wittgenstein

In het onderzoeken van de relatie muziek en samenwerken kunnen ook associaties/ verbeeldingen over synoniemen van samenwerken min of meer hun waarde hebben:

Associatie, Coöperatie, Deelgenootschap, Eendracht, Gemeenschappelijke werkzaamheid, Samenwerkingsverband, Synergie, Teamwerk, Met elkaar iets tot stand brengen, Medewerken, Samengaan, Meedoen en Opschieten. Wanneer we de taal daarover delen, kunnen we ervaren dat in onze uitingen ervan verschillen (kunnen) zijn t.a.v. de muziekelementen volume, ritme, timing, toon(aard-hoogte), melodie,

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

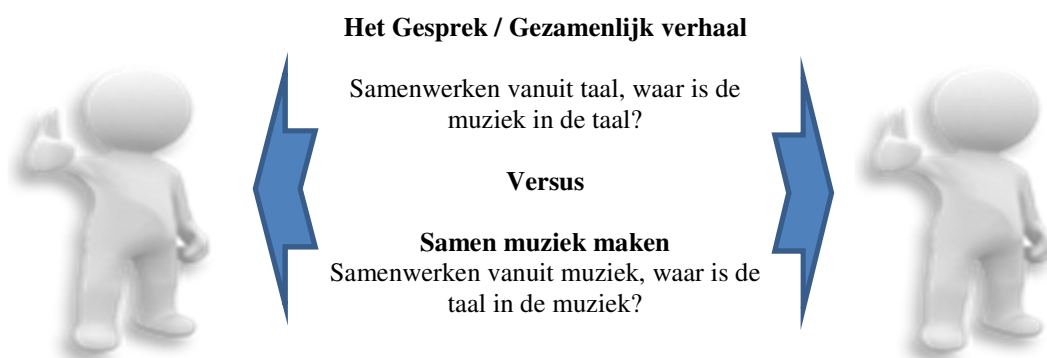
klankkleur/timbre en tempo. Maar, alleen al over het woord samenwerken zal ieder ‘een eigen verhaal’ vertellen (ongetwijfeld gebruik makend van synoniemen), zodat we diversiteit in uitingen kunnen waarnemen. Zo worden we uitgenodigd tot parallellen tussen samenwerken met muziek in de band, het danstheater en musical én onze conversaties over/bij samenwerken.

‘Een eigen verhaal’ herkennen we ook wanneer we onze ervaring, van muziek luisteren tijdens het werk of een avondje uit, delen. We kunnen ons er niet altijd zomaar over uiten met een muziekinstrument of erover zingen en gebruiken meestal taal om ervaring en sfeer over te brengen. Moeiteloos echter, herkennen we dat ene attractieve verhaal dat zo leuk was om naar te luisteren zodat we het niet vergeten. Het kan daarom niet anders dan dat we een heel eigen gebruik maken van de muziekelementen volume, ritme, timing, toon, melodie, klankkleur en tempo.

Je zou kunnen stellen dat we synoniemen zullen horen in de diverse verhalen van degenen die naar dezelfde muziek luisterde of voorstelling gingen.

Tegelijk ontstaat er ook een samenwerken, want met elkaar drukken we de ervaring uit en completeren we het verhaal zodat we zo optimaal mogelijk kunnen nagenieten. Wanneer we naar de zanger van de band luisteren of naar een musical gaan, leggen we de relatie tussen muziek en taal makkelijker dan dat we muziek een plek kunnen geven bij onze taal in het samenwerkingsgesprek. Maar we hebben gezien bij het samen ‘verhalen’ over muziek of een avondje uit, dat we de muziekelementen eigenlijk direct (in sfeer) beleven.

Zo kunnen we ons een voorstelling maken dat, net als bij muziek, we in de taal kunnen luisteren naar volume, ritme, timing, toon(aard-hoogte), melodie, klankkleur/timbre, tempo, zodat we uitgenodigd kunnen worden te doorgronden wat Wittgenstein trachtte duidelijk te maken.

Figuur 2: Het gesprek, gezamenlijk verhaal versus samen muziek maken

Muziek, dans, musical en andere samenwerkpraktijken

Hoogst zelden leggen we ineens een verband tussen die prachtige tekst en zang én de sfeer en werkprocessen die verleiden tot ‘het bewuster inzetten van de zachte prettige kant van jouw stem in gesprek’ of ‘de band die met haar lied en excellente compositie mij motiveert en inspireert tot het beter organiseren van ons project!’ Of, steeds moet je aan die componist denken of die musical, alsof die voor jouw project geschreven heeft.

Muziek en samenwerken kunnen niet zonder elkaar! Dat hebben we trachten duidelijk te maken. Maar hoe zit het met die verbanden, hoe worden we ons er bewuster van en wat brengt het ons als we dat geworden zijn van die relatie?

We zullen een drietal vragen trachten te beantwoorden over ‘de muziek IN ons’, ‘de muziek in hetgeen we waarnemen’ en ‘muziek in gesprekken’.

Bij samenspelende muzikanten en een dans- of musicalgezelschap realiseren we ons direct dat samenwerken en muziek met elkaar verweven zijn. Het is dan in ieder geval een outcome.

Waar muziek en samenwerken op uitvoerings(doe)niveau een outcome zijn, moet opgemerkt dat bij de totstandkoming men zich ook nadrukkelijk talig bezighoudt met het gezamenlijk organiseren, om te zorgen dat enerzijds de band/het orkest georganiseerd wordt opgesteld voordat de performance en anderzijds het muziekstuk/de voorstelling technisch ten gehore kan worden gebracht. Duidelijk is dat het een niet zonder het ander kan, want het samenwerken in de voorbereiding voor de performance is uiteraard dienstbaar aan de muzikale outcome.

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

Bij het organiseren in die voorbereiding voor de muzikale-, dans- of musicaluitvoering transformeert het verband tussen muziek en samenwerken als het ware naar de voorstelling toe! Wat zal het ons dan brengen als we ook voor onze dialoog- en groepsgesprekken 'de muziek daarin' vanuit 'de muziek IN ons' inzichtelijk maken? Wanneer het verband bij onze samenwerkingsperformance een vergelijkbare tevredenheid geeft, als bij het dans- en musicalgezelschap dat na de voorstelling applaus oogst, dan ... weten we bijvoorbeeld dat onze omgeving de harmonie heeft beleefd, waarmee de uitwerking van samenwerking verder reikt dan onze eigen (doe)beleving.

Focus en de vragen

Voortbordurend op de vragen hoe we ons bewuster worden van de relatie muziek en samenwerken én wat het ons meer brengt dan de inleiding al doet vermoeden, ligt het voor de hand een stap te doen in de herkenning van de muziek IN ons samenwerken. Daarnaast doet het waarnemen van muziek ons (nog) niet per definitie voeden voor een impuls voor samenwerken. Een vraag is dan ook *hoe* we het ons voeden door muziek kunnen stimuleren.

Het nader inzoomen op de praktijk van 'de muziek' als deel van het (samen)werken heeft me gebracht tot een drie-tal aandachtsvelden met bijbehorende vragen:

- (1) Wat huist er in muziek, en daarmee '**de muziek IN ons**', dat er wel degelijk toe doet voor een verrijkende kijk op samenwerken?
- (2) Wanneer we de tekst van de zanger, in het musicalgezelschap of in het gesprek horen, wat brengen die beschouwingen (en mogelijke ontdekkingen) op '**de muziek daarin**' ons dan voor het verrijken van samenwerken in organisaties?
- (3) Laten praktijkvoorbeelden over organisatie(-ontwikkel)vragen en de persoonlijke kijk vanuit ervaringen met gespreksvoering zien dat '**de muziek in die gesprekken**' niet alleen herkenbaar, maar ook bruikbaar is voor inzichten ter stimulering van samenwerken?

Het ligt voor de hand ons eerst te verdiepen in definities van samenwerken om gaande deze publicatie zicht te krijgen op hoe die zich verhouden tot de vragen.

Wat verstaan we onder samenwerken én hoe voedt dat onze beelden over de relatie met muziek?

Ieder heeft bij muziek een eigen voorstelling. Omdat dat bij samenwerken natuurlijk ook zo is, is het nuttig een kader te schetsen dat onze taal over samenwerken biedt, met de bedoeling dat het een bijdrage levert aan de associaties en beelden over de relatie muziek en samenwerken.

Het begrip Synergie (Griekse: *synergia*, samenwerking) is een begrip dat een proces beschrijft waarbij het samengaan van delen meer oplevert dan de som der delen. Hierin is het kernwoord '*een proces*', terwijl definities over samenwerking/samenwerken het ook als '*een werkwoord*' en '*een manier*' schetsen, nl.:

- aan hetzelfde werken met een of meer anderen
- de manier waarop er met elkaar gewerkt wordt

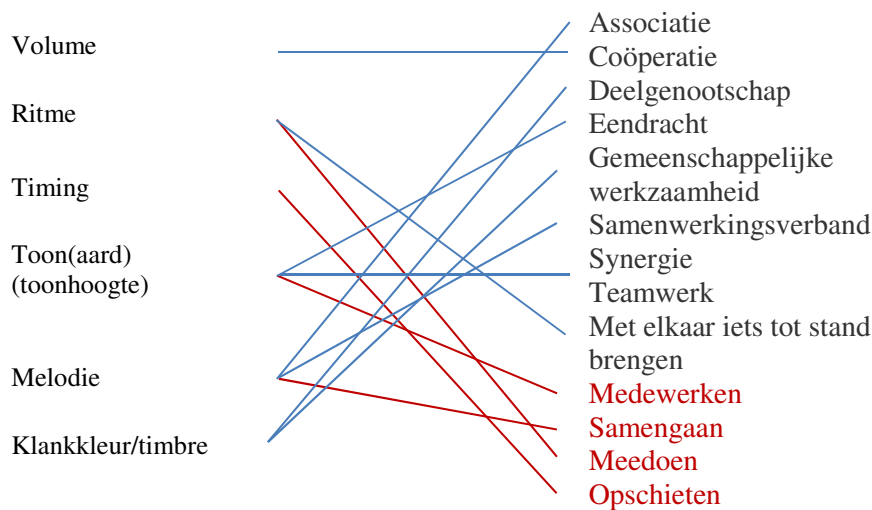
Het sociaal recht drukt samenwerken als werkwoord uit: '*het richten van de inspanningen*, van twee of meer personen of instanties *op hetzelfde doel*'.

Alhoewel we het aan de lezer overlaten in hoeverre vastgestelde synoniemen (die zoals we al zagen een eigen verhaal doen vertellen en diversiteit aan uitingen geven) kunnen bijdragen aan een antwoord op de gestelde vragen, is het voorstelbaar dat woorden als 'eendracht' en 'meedoen' (weliswaar afhankelijk van persoonlijke beleving) meer een beroep doen op onze associaties over 'de muziek IN ons' en 'de muziek daarin' dan woorden als 'deelgenootschap' of 'met elkaar iets tot stand brengen'.

Onderstaand een impressie van de relatie die synoniemen van samenwerken kunnen hebben met elementen uit de muziek. Het hoeft verder geen betoog dat door (als voorbeeld) 'meedoen' in verband te brengen met 'ritme' er openingen ontstaan het 'meedoen' in een verruimend perspectief te kunnen gaan zien. We kunnen zo feitelijk voor iedere combinatie onderzoeken wat het bijdraagt aan een vernieuwend perspectief over een casus in haar context.

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

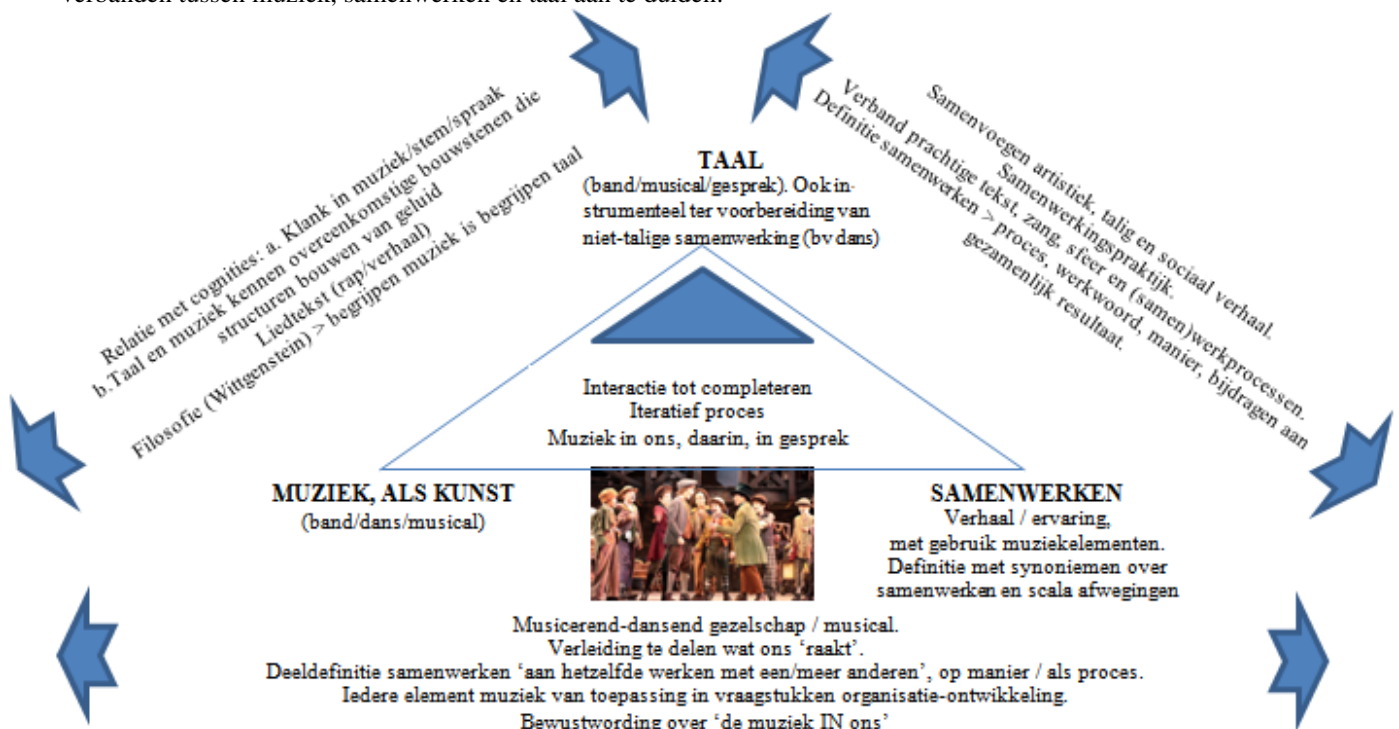
Figuur 3: Synoniemen van samenwerken en elementen uit de muziek voor onderzoek naar hun relatie

Dan kwamen we in figuur 1 reeds twee definities van samenwerken tegen die veelzeggend zijn in de betekenis van de relatie tussen muziek en samenwerken, nl.:

- 'Het bijdragen aan een gezamenlijk resultaat', 'ook wanneer het een onderwerp betreft dat niet van direct persoonlijk belang is' en
- 'Door een optimale afstemming tussen de eigen kwaliteiten en belangen én die van de groep / de ander'

Wanneer we deze (relationele) definities in verband willen brengen met de elementen uit de muziek, dan kunnen we constateren dat ieder element als uitnodigende input van toepassing kan zijn in een vraagstuk over organisatie-ontwikkeling (vraag 3). Met ruime blik gekeken, nodigen deze definities ook uit tot een verrijkte kijk voor het geven van antwoorden op vraag (1) 'Wat huist er in muziek, dat ertoe doet voor samenwerken?'. Het woord 'afstemming' verleidt in ieder geval al tot het leggen van een relatie naar 'de muziek IN ons', want in de muzikale betekenis kan alleen de mens 'afstemmen'.

Om de vragen ook in een beeldend perspectief te kunnen zetten, gebruiken we de volgende trilogie om verbanden tussen muziek, samenwerken en taal aan te duiden:

Figuur 4: Muziek, samenwerken en taal als trilogie, met wat die onderlinge relaties doen uitdrukken

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

Nu we de vragen over de relatie tussen muziek en samenwerken elan hebben gegeven, zullen we deze vervolgens volgen om vanuit ‘**de muziek IN ons**’(1), ‘het kunnen waarnemen van het samenwerken (vanuit de breedte die de definiëring biedt), met de elementen van ‘**de muziek daarin**’ (2) te komen tot een waardevolle beschouwing van ‘**de muziek in het samenwerken/gesprek**’ (3) (als proces, werkwoord en manier), waarin ook de taal (juist met haar betekenis) gepositioneerd zal worden.

Echter, er zijn nog twee punten die we niet uit het ogen mogen verliezen.

Niet naar tekortkomingen kijken, maar nieuwsgierig naar winst behalen

Omdat we de vraag ‘wat muziek en samenwerken met elkaar te maken hebben?’ in organisaties niet regulier stellen, veronderstelt dat een tekortkomingen in het dagelijks werk in en aan organisaties. We laten het aan de lezer over of, en in welke mate, daarvan voor hem sprake is.

Deze publicatie heeft tot doel iets toe te voegen aan inzichten, zonder een waardeoordeel te willen geven over onze reguliere kijk op samenwerken. Er is altijd winst te behalen in bewustwording. Zodoende tracht deze publicatie wel duidelijk te maken dat we met aandacht voor ‘de muziek IN ons’ tot verrassende inzichten kunnen komen over de mogelijkheden die dat biedt voor impulsen naar vernieuwend en excellent samenwerken.

Naast dat voeden, is het natuurlijk een loffelijk streven vanuit bewustwording in te kunnen zoomen op nuttige effecten daarvan, op issues in de werksfeer zoals plezier en zin cq. het voorkomen van stress en conflicten en zeker het bieden van inzichten voor leiderschap.

Is niet samenwerken ook samenwerken?

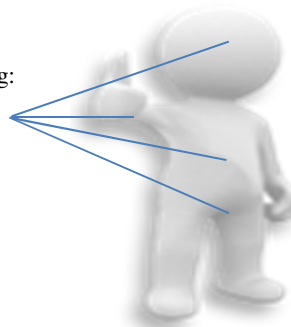
We mogen niet voorbij gaan aan hetgeen ons tot de keuze brengt om te gaan samenwerken. Ook al komt die afweging bij het beantwoorden van de gestelde vragen aan de orde, het is nuttig de definitie van samenwerken compact onder de aandacht te brengen, omdat deze diverse afwegingen in zich draagt. We noemden al het deel van de definitie ‘Het bijdragen aan een gezamenlijk resultaat, ook wanneer het onderwerp niet van direct persoonlijk belang is’. Het is een belangrijke vaststelling dat bij de afweging voor samenwerken er geen direct persoonlijk belang hoeft te zijn.

Uiteindelijk moet het individu kiezen voor wel of niet samenwerken, waarbij natuurlijk omgevingsinvloeden voor die keuze een meer of minder grote rol spelen. Het liefst moeten we *willen* samenwerken, het ook *kunnen* en het *nut ervan inzien*, maar het niet-persoonlijk belang (en dus het groepsbelang) kan evenzo doorslaggevend zijn. Wellicht is, of vindt men, samenwerken niet eens de beste optie voor het bereiken van een resultaat of is het zelfs desastreus. Van dit laatste gaan we in deze publicatie niet uit, ongeacht dat bij een uit de hand lopend (volks)protest de legitieme vraag zich aandient of niet een andere vorm gekozen had kunnen worden om het bezwaar uit te dragen.

Zonder de definitie, waaronder de synoniemen van samenwerken, verder diepgaand onder de loep te nemen zien we dat deze een scala aan afwegingen in zich heeft. Dus, wellicht willen of kunnen we ons niet verbinden met het proces, het doen of de manier, omdat we het nut voor het gezamenlijk resultaat niet ondersteunen. Het deel van de definitie dat ‘optimale afstemming tussen de eigen kwaliteiten en belangen én die van de groep / de ander’ weergeeft, nodigt goed uit tot een afweging t.a.v. het optimum van de eigen kwaliteit.

De in figuur 3 getoonde (optionele) relaties tussen de synoniemen van samenwerken en elementen uit de muziek zijn evenzo een aanknopingspunt voor een zorgvuldige en voortdurende afweging voor het (eigen) geschikte moment voor resultaat uit samenwerken of het zich wellicht toch (alsnog) geheel onthouden ervan voor zowel het eigen als gezamenlijk belang.

Voortdurende vraag:
‘is samenwerken
een keuze of een
noodzakelijkheid?’

Figuur 5: In hoeverre is samenwerken een keuze of een noodzakelijkheid?

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

Antwoorden op de vragen

(1a) Wat huist er in muziek, en daarmee ‘de muziek IN ons’, dat er wel degelijk toe doet voor een verrijkende kijk op samenwerken?

Een antwoord op deze vraag vraagt een beschouwing van het individu, waarbij we de neuropsychologie betrekken. In 1b leggen we een nauwer verband met de taal, waarna we vanuit zowel een talige als een niet-talige benadering van ‘de muziek IN ons’ de relatie tussen muziek en samenwerken kunnen verdiepen voor de praktische betekenis daarvan.

Waar zit muziek in onze hersenen en waartoe zet het ons aan?

We beperken ons, voor de relatie muziek en samenwerken, tot de volgende elementen uit de muziek, met de aanduiding aan welke hersenhelft die (het meest) toebehoren:

- volume	linker hersenhelft
- ritme	rechter hersenhelft
- timing	linker hersenhelft
- toon(aard/-hoogte)	rechter hersenhelft
- melodie	rechter hersenhelft
- klankkleur/timbre	rechter hersenhelft

We zien hierbij al dat met muziek beide hersenhelften worden ‘aangesproken’, wat een bemoedigend gegeven is voor het stimuleren tot samenwerken (in muzikale termen ‘afstemmen’) van die helften.

Links

Analyse, spraak, **taal**, rekenen, tekens, getallen, *ratio, structuur, logica, lijnen, regels, (volg)orde*, rijtjes, tekst/woorden, onderdelen, volgtijdelijkheid, details

Rechts

Overzicht (holistisch), *beelden*, dimensies, patronen, afbeeldingen, ruimtelijk inzicht, *ritme, kleur, 3D, muziek, verhalen*, (dag) dromen, *intuïtie, verbeelding, zintuiglijke waarneming, verbanden, context, gelijktijdigheid, emoties, gevoel*

(cursief: wat in ieder geval wordt aangesproken bij dans)

Figuur 6: Muziek en taal in onze rechter respectievelijk linker hersenhelft

Muziek beleven / spelen en functionele gebieden in hersenen die elkaar ‘aanspreken’

De neuropsychologie heeft duidelijk gemaakt dat emotie vlak bij de motorische gebieden zit. Je wilt daardoor op muziek gaan meebewegen en het kan je lichaam shifering geven. Shifering en emotie zijn uit elkaar liggende functionele gebieden die met elkaar communiceren. Hoe groter (in het algemeen) de afstand tussen gebieden hoe complexer de cognitieve functie en

omdat de gebieden van emotie en beweging vlak bij elkaar zitten moet het stimuleren van de motorische gebieden wel iets kunnen betekenen voor de emoties die voor samenwerken van belang zijn.

We zullen dus moeite moeten doen die relatie te (willen/kunnen) herkennen. Beweging kan dan gezien worden als een uitnodiging emoties over samenwerken bewust(er) te maken.

In figuur 4 (zie daar de onderste regel in de trilogie) is een van de weergegeven punten over de relatie tussen muziek en samenwerken *bewustwording over ‘de muziek IN ons’*. Ook voor overige genoemde punten geldt dat de verbeelde musical een voorbeeld is waarin de dynamiek in de bedoelde relatie wordt aangesproken.

Extra dimensie bij muziek maken > bewegen voor overeenkomstige bouwstenen taal en muziek!

Voortbordurend op de betekenis van beweging is zelf muziek maken een activiteit waarbij de meeste zintuigen en het bewegingsapparaat goed worden aangesproken. Daarmee worden de hersenen niet ontzien. Want als je muziek speelt, komt het in je hersenen van drie kanten binnen (motorisch, visueel en auditief), met het effect dat het de gebieden frontaal en helemaal aan de achterkant verbindt. Juist die grote overbruggingen zijn enorm belangrijk voor sociale cognitie (empathie) en daarmee een geweldige verrijking voor het brein.

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

Bij kinderen die muziek maken gaan zo de hersenhelften (emotie en actie) beter communiceren, terwijl boven de 17 jaar met piano spelen prachtige verbindingen ontstaan tussen taalgebieden.

Al die neurale circuits van voor naar achter in de hersenen zijn ook nog eens ongelofelijk belangrijk voor onze (toenemende) wijsheid als we ouder worden.

Hiermee hebben we ook de relatie tussen muziek en taal in figuur 4 aangeduid, die o.a. staat beschreven als *‘Taal en muziek kennen overeenkomstige bouwstenen die structuren bouwen van geluid’*, wat de betekenis van beweging bij het muziek maken onderstreept.

De conclusie over ‘de betekenis van beweging voor de muziek IN ons en samenwerken’:

Het mag nuttig worden geacht de rechter hersenhelft aan te spreken met muziek, om hersenhelften beter te laten communiceren met een positief effect op taalgebieden en wijsheid.

Hiermee is ook duidelijk geworden waarom ik niet op mijn stoel in de concertzaal wil blijven als ik overdonderd wordt door extatische muziek. Liever dus een avondje tangoles met een live begeleidingsband, als geweldig prikkelend voorbeeld van samenwerken met de band. Maar ook doet de muziek mij bovendien inspannen mijn samenwerking met mijn danspartner te brengen tot ‘optimale afstemming voor een gezamenlijk resultaat’.

Met de (vanuit motivatie) ontstane noodzakelijkheid voor gezamenlijke dans en muziek wordt duidelijk gemaakt dat samenwerken zowel een proces, een werkwoord als een gezamenlijke manier én belang is (zoals figuren 1 en 4 illustreren).

(1b) Welke relatie kunnen we leggen tussen ‘muziek in ons’ en ‘taal IN ons’ (vanuit historie, filosofie, spreekwoorden en conversaties) voor een verrijkende kijk op samenwerken?

Daar het spelen van (piano)muziek prachtige verbindingen doet ontstaan tussen taalgebieden, en daarmee muziek en taal zo met elkaar verbonden zijn, kunnen we er niet aan voorbijgaan die relatie tussen taal en samenwerken meer kleur te geven.

Vanuit het feit dat onze taal (linker hersenhelft) verbonden is met muziek (rechter hersenhelft) halen we voorbeelden aan over de rijkdom aan ‘spreekwoorden’, ‘taal in de muziek’ en ‘zingend uitdrukking geven aan een revolutie’.

Spreekwoorden

In figuur 7 is weergegeven hoe we spreekwoorden kunnen koppelen aan de genoemde elementen van muziek. Van ieder element wordt in de taal wel gebruik gemaakt.

Het is een mooi gegeven dat de taal aanspraak doet op beleving van meerdere dimensies (hart/hoofd/ beweging) en daarmee prikkelt het mentale te overstijgen c.q. uitnodigt door te vragen over de (diepere) betekenis die de taal in zich draagt.

Herken zelf op welk muziekelement het accent ligt en welke eigen dimensie(s) je in een spreekwoord kunt herkennen.

Spreekwoorden individu versus relatie:

• Volume	• Ze zijn met stille trom vertrokken
• Ritme	• We moeten wel maat houden
• Timing	• Hij houdt zijn pijpen in de zak
• Toon (aard/hoogte)	• Het is de toon die de muziek maakt
• Melodie	• De boventoon voeren
• Geen twee deuntjes voor één cent zingen
• Klankkleur/timbre	• Alle registers opentrekken
• Tempo	• Er is geen tempo in te krijgen

Figuur 7: Spreekwoorden en de relatie met de elementen van muziek

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

De relatie taal-muziek voor verdieping in de relatie muziek-samenwerken?

Onvermijdelijk komen we ook in aanraking met de positie van (gezongen) taal in de muziek versus taal bij het samenwerken. Omdat zang(klank) verweven is met muziek is de gezongen 'taal IN ons' en ervaren we sterk de nuances in de muzikelementen 'volume, ritme, timing, toon(aard/hoopte), melodie en klankkleur'.

Om taal voor deze publicatie bruikbaar te positioneren in de trilogie gebruik ik een wereldse context over de relatie tussen taal en muziek. Want er zijn talen die gebaseerd zijn op zang, waardoor ik de stelling aandurf dat muziek onderdeel is van samenwerken als proces, een werkwoord en als manier.

We maken als het ware ruimte om de kenmerken van muziek te kunnen gebruiken voor dienstbare vragen naar goed samenwerken (als proces, werkwoord of manier).

Daardoor kunnen we verder (gaan) reiken dan de (in onze samenleving overgedimensioneerde) 'ons gewone' talige en mentale perspectieven én kunnen verdiept kijken naar niet-talige, emotioneel en fysieke perspectieven van samenwerken.

Feitelijk biedt figuur 3 'Synoniemen van samenwerken en elementen uit de muziek voor onderzoek naar hun relatie' een uitstekende verleiding onze gesproken taal in andere perspectieven te gaan zien.

Het bezig zijn met die verleiding is ook te zien als het in figuur 4 genoemde iteratief proces, voor het beleven van het verband tussen muziek, taal en samenwerken.

De revolutie zingend. Taal, muziek en beweging tegelijk een proces, werkwoord en manier

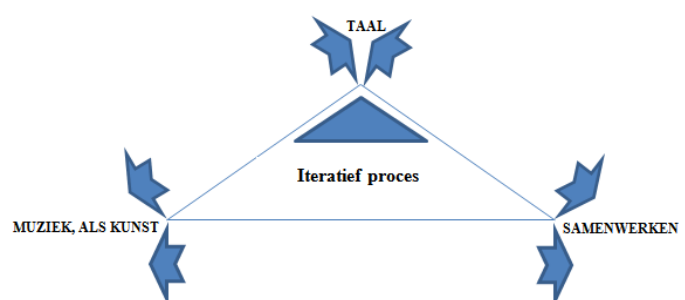
Eén voorbeeld mag niet ontbreken omdat het treffend duidelijk maakt hoe muziek en taal met elkaar verbonden zijn, waarbij het ook nog eens tegelijk geweldig pakkend is voor het inzien van die niet-talige, emotionele en fysieke relatie tussen muziek en samenwerken. Bovendien is het ook 'het' voorbeeld voor het gegeven dat in de hersenen emotie vlak bij de motorische gebieden zit.

Er zijn talen van volkeren in Afrika die gebaseerd zijn op zang, zo leert een bezoek aan het Afrika-museum in Berg en Dal. De diepste verbondenheid van taal en zang wordt uitgedrukt door volkeren die massaal zingend uitdrukking geven aan een revolutie. Samenwerken is dan een noodzakelijke inspanning, en zeker ook een keuze, voor een gezamenlijk resultaat (zie figuur 8). De pakkende opstanden tegen de Apartheid staan velen op het netvlies gegrift. Ieder wordt tot in de ziel uitgenodigd mee te doen. Ook als toeschouwer word je gefascineerd door de bezielde overtuigingskracht die van de iteratieve verbinding van (de trilogie) taal, muziek en samenwerken uitgaat.

Het is kunst, taal en samenwerken tegelijk!

Figuur 8: Dansende Afrikanen tijdens protest

Figuur 9: Muziek, samenwerken en taal als gezamenlijk iteratief proces

We zien hier al hoe krachtig muziek deel uitmaakt van ons communicatiemedium én hoe muziek en taal zeer met elkaar verbonden zijn. Het is moeiteloos voor te stellen dat de muziek en taal samen/parallel en onafscheidelijk deel uitmaken van de definitie samenwerken als 'het proces, een werkwoord en een manier'.

Muziek zit in ons, zodat het altijd deel is van ons samenwerken!

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

(2) Wanneer we de tekst van de zanger, in het musicalgezelschap of in het gesprek horen, wat brengen die beschouwingen (en mogelijke ontdekkingen) op ‘de muziek daarin’ ons dan voor het verrijken van samenwerken in organisaties?

Uit de hoeveelheid (mogelijke) verbindingen tussen enerzijds muziek (georganiseerd of geïmproviseerd of wel/niet met liedtekst) die tot ons komt en anderzijds onze (doe-, lijf-, gevoel- en denkeöriënteerde) inspanningen in het samenwerken, beschouwen we een drietal samenwerkingsbeelden voor verbanden tussen muziek en samenwerken:

- de band/het orkest en wanneer dat het danstheater begeleidt;
- de band/het orkest die een musical begeleidt;
- schets van moderne muziek, vanuit talig en niet-talig perspectief.

Ook al geven die samenwerkingsbeelden al inzicht in toepasbare benaderingen voor de praktijk, het antwoord op vraag (2) zullen we afronden met (bruikbare) inzichten ter stimulering van samenwerken, waarover we ons bij vraag (3) dan verder zullen buigen.

De band/orkest, dans en samenwerken (een resultaat zonder taal)

Een voorbeeld waarbij muziek en samenwerken zich als het ware *naast en in* elkaar zichtbaar manifesteren is bij het danstheater. Muziek faciliteert het gezamenlijke bewegen, in dit geval het niet-talige samenwerken, waarbij de begeleidende muziek wel of niet kan zijn voorzien van een lied(vorm) of muzikaal verhaal. Het dansgezelschap drukt de gehele samenwerking lijfelijk, en artistiek en ruimtelijk, in beweging uit. Ook al is verbale stilte altijd deelgenoot van samenwerken, bij ons dagelijks werk/organiseren gebruiken we taal als een onvermijdelijkheid, terwijl het danstheater juist laat zien dat verbale stilte een onvermijdelijkheid is om die ruimtelijk prestatie vorm te geven.

Echter, de verbaliteit is bij het vooraf organiseren van de afstemming tussen de/het genoemde band/orkest en het danstheater zeker het geval.

Het resultaat op het toneel laat dus goed zien dat samenwerking zonder taal ook lijfelijk is, dat de dans als het ware een uitdrukking in stilte is van waar de verbale voorbereiding naartoe deed werken.

Figuur 10: Straatorkest – schilderij A. Bierhuize

Het gehele proces maakt duidelijk dat muziek in ons zit! Voor niemand is het een verrassing dat de begeleidende muziek elementen kent als volume, ritme, timing, toon(aard-hoogte), melodie, klankkleur/timbre en tempo. Maar, bij de samenwerkende dansers zijn deze elementen evenzo duidelijk aanwezig omdat ze zichtbaar lijfelijk betekenis geven aan ‘het hele proces vanaf voorbereiding tot uitvoering’. Je kunt daarmee stellen dat ook in de talige voorbereiding van de voorstelling de muzikelementen een duidelijke plek hebben, beide als sporen en dragers van de choreografie.

Band/orkest dat de musical begeleidt, publiek als luisteraar (een resultaat met taal)

Wanneer we taal als centraal element toevoegen aan de dans/beweging dan kunnen we de musical onder de loep nemen. Weliswaar is het dansgehalte lager, maar muziek, dans/beweging en zang zijn ‘toon’aangevend deel van de expressie. Ook hier wordt veel in beweging uitgedrukt, is verbale stilte en taal onvermijdelijk naar het uitvoeringsrijp organiseren van de bewegende performance en

is tevens te zien dat de samenwerking op het toneel samen met taal ook heel lijfelijk is.

Weer geen twijfel dat muziek in ons zit, toch! en dat de elementen volume, ritme, timing, toon(aard-hoogte), melodie, klankkleur/timbre en tempo in ieder geval duidelijk waar te nemen zijn in de gezongen musicalteksten. De lijfelijke expressie is dermate zichtbaar verbonden met de gezongen uitvoering dat we over de musical kunnen stellen dat ‘de muziek daarin’ zit, in de taal, in de tekst, in de beweging en daarmee de algehele uitvoering. Dat zich op het toneel een organisatie manifesteert behoeft geen uitleg, waarmee *de manier waarop muziek, taal, zang en beweging met elkaar verbonden zijn, mag worden gezien als een heuse verrijking van samenwerken.*

Alle synoniemen van uit de definitie van samenwerken in relatie tot de elementen uit de muziek krijgen wel een plek. Een musical is daarmee (zoals we reeds schreven) een synergie (Griekse: *synergia*, samenwerking) als een begrip dat een proces beschrijft waarbij het samengaan van delen meer oplevert dan de som der delen.

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

Teruggrijpend op de neuropsychologie kunnen we ook hier vaststellen dat aan de beweging is te zien dat in de hersenen emotie vlak bij de motorische gebieden zit. Ook het publiek kan 'oefenen in het proberen stil te zitten, als men geniet van een avondje theater', maar dat kost begrijpelijk grote moeite omdat ook in de hersenen 'de muziek daarin' zit.

Figuur 11: Musical - met taal en muziek IN een bewegende samenwerken

Dan is de musical een vorm waarin goed is waar te nemen dat mensen aan de modaliteiten lichaamstaal, (predikate) woorden en oogbewegingen hun systeem/strategie onthullen, waarbij de submodaliteit 'auditief' ons gehoor kan prikkelen over de relatie muziek en samenwerken. Met ons zintuig 'horen' (auditief waarnemen) kunnen we, in een musical, focussen op naar wie we de aandacht richten. De muziekelementen, zoals volume, tonaliteit, tempo, timing, harmonie versus kakofonie helpen ons te oriënteren zodat we a.d.h.v. de duur van bepaalde woorden en de richting waar dat geluid vandaan komt, kunnen bepalen 'Wat is de inhoud en hoe wordt het gezegd?' en 'Wie ben ik zelf versus de ander?'

Moderne muziek, publiek als luisteraar (een resultaat met taal) – samenwerken vanuit flow

Liedjes en instrumentalisten kunnen ons behoorlijk raken, tot een lied dat levenslang betekenis houdt, ons herinnert of ons weer uitnodigt (door shiffling) de dansvloer op te gaan. Tegelijk kunnen ze een ultiem voorbeeld zijn van samenwerking, waarbij het overduidelijk een keuze is samen te presteren en minder manifest een noodzakelijkheid omdat het nu eenmaal moet. Ieder bandlid wil vrijwillig en gedreven deel zijn. Samenwerken is dan een overgave vanuit bezieling en voor de muzikanten niet eens een diep doordachte keuze.

Het samenwerken is een ritmisch, getimed, melodisch proces in de juiste toon(aard/hoogte) waarbij het daaraan werken de inspanningen doet richten op hetzelfde doel, bijvoorbeeld vanuit de genoemde synoniemen van samenwerken en de andere onderdelen die de definitie kent.

De bandleden 'zijn' de muziek en 'zijn' de taal en kunnen zich artistiek vrij bewegen in hun uitdrukking, en dat voelt het publiek.

Vanuit zowel talig als niet-talig perspectief zijn er genoeg voorbeelden van **flow** waarbij aan de performance (bijna) geen oefening meer vooraf hoeft te gaan, omdat het vanzelf gaat. We zien dan elementen uit de definitie van samenwerken terug als een intense uitdrukking. Daarover een drietal voorbeelden van excellente verbindingen tussen muziek en samenwerken:

1. George Harrison (Beatles) sprak over zijn liedjes, uit zijn Indiatijd, 'als matra's' omdat hij en de band niet kon ophouden het te spelen (zoals we soms ook niet kunnen stoppen met naar een lied te luisteren). Je kunt stellen dat dan ons hele belevingssysteem samenhangend betrokken raakt.
2. Zanger Al Jarreau kan alle dimensies van muziek beleven en maken aan. Zowel met zijn zang als met zijn teksten interacteert en beweegt hij creatief en vrij in zijn muzikale omgeving. Wat Al doet, is meer dan een liedje zingen of een verhaal vertellen. Ik zie het als een (verworven) vrijheid in het omgaan met de mogelijkheden van het leven van dat moment (in zijn geval de muziek – in klank, taal en samenwerken) dat het publiek pakt en doet genieten van zijn altijd ogend plezier.

Al Jarreau is een groot voorbeeld in het laten zien wat muziek voor zichzelf en voor de band en het publiek brengt aan blijdschap vanuit samenwerken. Hier op de afbeelding toont hij dat muziek als verbindende kracht voor hem ook dans is én dat beide hersenhelften worden aangesproken.

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

Figuur 12: Al Jarreau † – muziek als verbindende kracht dat voor hem ook dans is

3. Jimmy Hendrix speelde meer gitaar dan hij zong, maar zijn muzikale uitdrukkingen spraken tot de verbeelding en hij nodigde uit tot persoonlijke associaties bij het horen van zijn muziek. Zo nodigde Jimmy zijn band uit te 'klinken als water/vuur'. Zoals o.a. zijn nummer 'Machine gun'. Jimmy's talige uitgesproken wens 'het moet klinken als vuur' was aan de samenwerkende oren besteed en leidde tot excellente samenhangende expressie. Er was maar weinig taligheid nodig was voor een tot stand brengen van een perfect relatie tussen 'muziek als kunst' en 'samenwerken'. In termen van de definitie van samenwerken ontstond o.a. 'afstemming tussen eigen kwaliteiten' en 'aan hetzelfde werken' en in termen van de synoniemen 'eendracht, synergie en samengaan'.

In alle drie voorbeelden hoort men aan de muziek dat het samenwerken meer brengt dan goed oefenen en dat het geheel meer is dan de som der delen. In het moment voegt iedere muzikant als het ware IN het resultaat zijn kunst toe. In de definitie van samenwerken ontbreekt wat mij betreft nog aandacht voor sfeer. Maar als ik naar de synoniemen in die definitie kijk en deze, als in figuur 3 (met de synoniemen), weer in verband breng met de muzikelementen word ik ook vrolijker van de definitie en passen ook des te meer de in figuur 4 genoemde verbanden in de relatie tussen muziek en samenwerken: 'Bewustwording over *de muziek IN ons*' en 'Verleiding te delen wat ons raakt'.

Terugblik op 'de muziek IN ons' (1a), de relatie tussen 'muziek IN ons' en 'taal IN ons' (1b) en beschouwingen op 'de muziek daarin' (2)

Nadat we begonnen met het definiëren van samenwerken en begripsvorming over de relaties met taal en muziek hebben we getracht tot waardevolle inzichten te komen om het verband tussen de muziek en samenwerking (sgesprekken) bruikbaar elan te geven.

Stilstaand bij *de muziek IN ons* (1a,b) hebben we tegen het licht gehouden:

- *Waar zit muziek in onze hersenen en waartoe zet het ons aan? en Muziek beleven/spelen*
'Volume en timing (linker hersenhelft)' en 'ritme, toon(aard/-hoogte), melodie en klankkleur (rechter hersenhelft)' stimuleren bij muziek de samenwerking tussen beide hersenhelften. Omdat emotie vlak bij de motorische gebieden zit, wil je op muziek gaan meebewegen.
Beweging kan dan gezien worden als bewustwording van emoties over samenwerken.
- *Extra dimensie bij zelf muziek maken*
Als je muziek speelt, komt het in je hersenen van drie kanten binnen (motorisch, visueel en auditief), met het effect dat het de gebieden frontaal en aan de achterkant verbindt. Die overbruggingen zijn enorm belangrijk voor sociale cognitie. Bij kinderen die muziek maken gaan zo hersenhelften (emotie en actie) beter communiceren en ontstaat verbinding tussen taalgebieden.
- *Spreekwoorden*
Het is een mooi gegeven dat de taal met spreekwoorden aanspraak doet op beleving van meerdere dimensies (hart/hoofd/ beweging) en daarmee prikkelt het mentale te overstijgen.
- *De relatie taal-muziek voor verdieping in de relatie muziek-samenwerken?*
Er zijn talen die gebaseerd zijn op zang. Ze maken als het ware ruimte om de kenmerken van muziek te kunnen gebruiken naar goed samenwerken, waardoor we verder kunnen (gaan) reiken dan 'onze gewone' talige en mentale perspectieven en verdiept kunnen kijken naar niet-talige, emotioneel en fysieke perspectieven van samenwerken.
- *De revolutie zingend. Taal, muziek en beweging tegelijk een proces, werkwoord en manier*
De diepste verbondenheid van taal en zang wordt uitgedrukt door volkeren die massaal zingend uitdrukking geven aan een revolutie. Samenwerken is dan een noodzakelijke inspanning voor een gezamenlijk resultaat.
We zien dan hoe krachtig muziek deel uitmaakt van ons communicatiemedium.

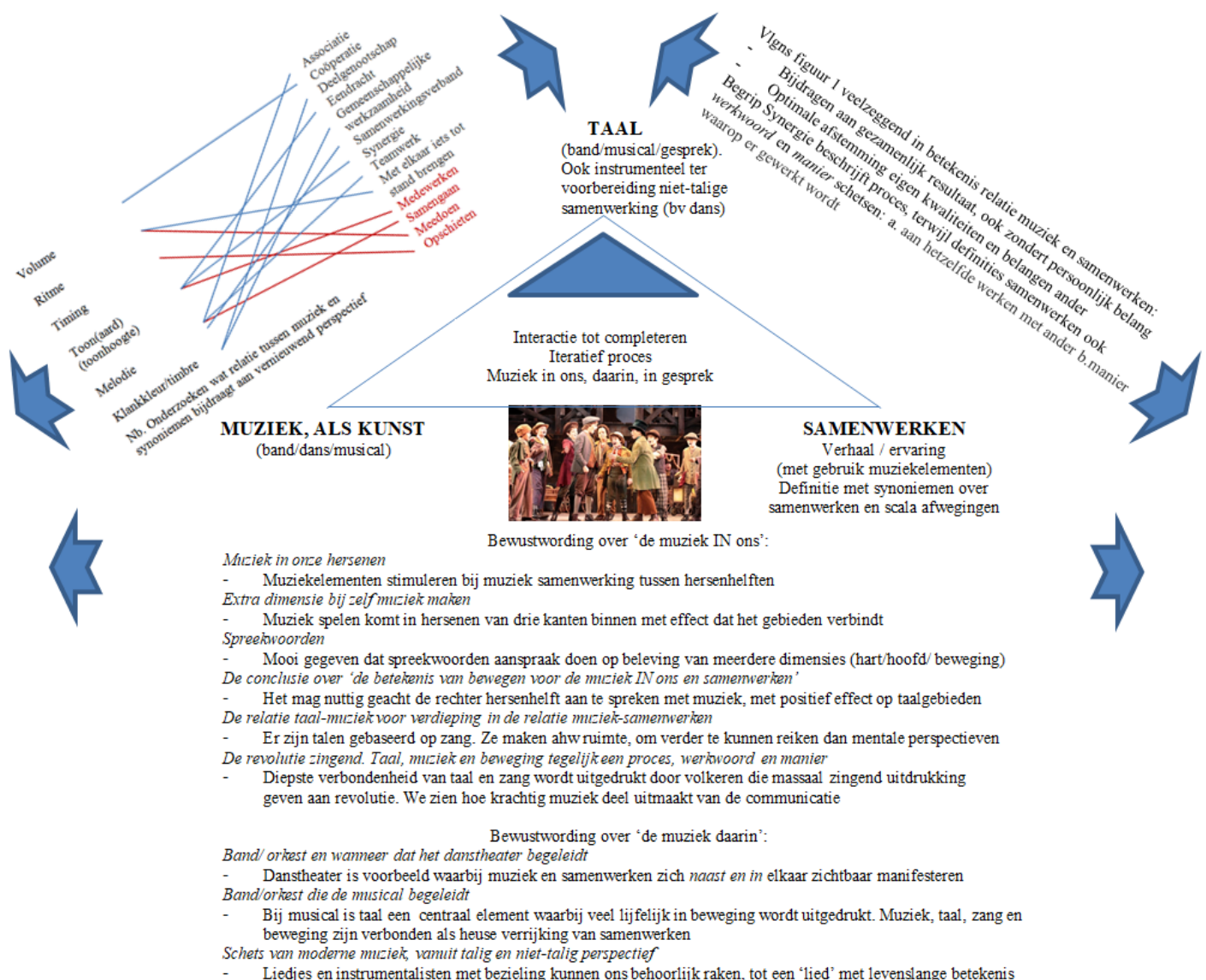
WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

Stilstaand bij *de muziek daarin* (2) hebben we, vanuit een drietal samenwerkingsbeelden de relatie tussen muziek en samenwerken tegen het licht gehouden:

- *De band/het orkest en wanneer dat het danstheater begeleidt*
Het danstheater is een voorbeeld waarbij muziek en samenwerken zich als het ware *naast en in* elkaar zichtbaar manifesteren. Het gehele proces maakt duidelijk dat muziek in ons zit! Bij de samenwerkende dansers zijn de muziekelementen duidelijk aanwezig omdat ze zichtbaar lijfelijk betekenis geven aan het hele proces vanaf voorbereiding tot uitvoering.
- *De band/het orkest die de musical begeleidt*
Bij de musical is de taal als centraal element toegevoegd aan de dans/beweging. Ook hier wordt veel in beweging uitgedrukt, is verbale stilte en taal onvermijdelijk en is de samenwerking op het toneel ook heel lijfelijk. Muziek, taal, zang en beweging zijn met elkaar verbonden als een heuse verrijking van samenwerken.
- *Schets van moderne muziek, vanuit talig en niet-talig perspectief*
Liedjes en instrumentalisten kunnen ons behoorlijk raken, tot een lied dat levenslang betekenis houdt, ons herinnert of ons weer uitnodigt de dansvloer op te gaan.

Deze [samenwerkingsbeelden](#) zijn ultieme voorbeeld van samenwerking, omdat ieder lid vrijwillig en gedreven deel wil zijn. Samenwerken is dan een overgave vanuit bezieling.

Wanneer we deze terugblik beeldend maken in de opzet van de trilogie van figuur 4 dan ontstaat het volgende beeld:

Figuur 13: Beschouwingen (en mogelijke ontdekkingen) op 'de muziek daarin' dan voor verrijken van samenwerken

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

Basis voor bruikbare inzichten voor 'de muziek in de gesprekken'

Ook al gaven de antwoorden op de vragen '(1a,b) de muziek IN ons en de taal IN ons en (2) de muziek daarin' al inzicht in toepasbare benaderingen voor de praktijk, met de gegeven terugblik én de weergave over de relatie muziek en samenwerken in figuur 13, is overzichtelijk geworden over welke bruikbare inzichten we ons bij het beantwoorden van vraag (3), over de muziek in de gesprekken, kunnen gaan buigen. We hebben geconstateerd dat het verbanden zoeken tussen muziek, taal en samenwerken een nuttig iteratief proces is.

(3) Laten praktijkvoorbeelden over organisatie(-ontwikkel)vragen en de persoonlijke kijk vanuit ervaringen met gespreksvoering zien dat 'de muziek in die gesprekken' niet alleen herkenbaar, maar ook bruikbaar is voor inzichten ter stimulering van samenwerken?

We hebben door middel van enkele figuren en voorbeelden duidelijk gemaakt dat er winst is te behalen uit bewustwording over de relatie tussen muziek en samenwerken, voor het verdiepen van de kwaliteit van samenwerken en haar betekenis. Gaandeweg is duidelijk geworden dat muziek meer verbonden is met onze conversaties op het werk dan we ons dagelijks bewust zijn. We hebben gezien dat vanuit muziek, dans en musical inspirerende inzichten zijn op te maken.

Alvorens we een slot geven aan deze publicatie, om inzichten en kennis verder naar de praktijk te brengen, nemen we twee gezichtspunten. We zullen die verweven met de reeds beschreven hoofdpunten over muziek en samenwerken:

- Met neuro-associatieve en fysiologische verbanden blijkt muziek dicht bij dagelijkse communicatie (3a);
- Een casus waarbij uit taal in een begeleidingsopdrachten een verband tussen muziek en samenwerken was op te maken (3b).

(3a) – verband tussen muziek en gesprekken

Met onze blik op neuro-associatieve en fysiologische verbanden blijkt muziek dicht bij onze dagelijkse communicatie te staan. Voor persoonlijke herkenning zijn de volgende niet-talige elementen voor de relatie tussen muziek en samenwerken relevant:

- Het ademhalingstempo past zich aan aan het ritme van de muziek;
- Het hartslagritme past zich aan aan het tempo, de dynamiek en de complexiteit van de muziek;
- Met het tempo en volume van de ander merk je als het ware 'wie is de ander';
- Tempo en emoties hangen nauw samen omdat mensen de tijd nodig hebben in te voegen in het contact/de dialoog;
- Toon en klank daarentegen geven nauwkeurige info over emoties en intenties;
- Variaties in ritme verstoren de communicatie als er niet naar elkaar wordt ingevoegd, tenzij het doelbewust bedoeld is de ander in staat van paraatheid te krijgen (bijv. met humor);
- Variaties in de elementen van muziek geven informatie over: emoties, intenties, overtuigingen en houding/attitude.

We constateerden eerder dat taal en muziek beide vallen onder cognitief menselijk gedrag en beide met geluid te maken hebben. Feitelijk kunnen we bij de opsomming hierboven met niet veel moeite lezen dat er verbanden zijn tussen 'muziek en de gesprekken' die we voeren. Omdat we blijken te proberen bij zowel muziek als taal vaak onbewust *verbanden te leggen tussen de verschillende klanken* en proberen *vast te stellen welke klanken essentieel zijn en welke minder belangrijk*, kunnen we ons een voorstelling maken dat ademhalingstempo, tempo en volume, emoties, toon en variaties in ritme invloed hebben op onze beleving van *verbanden tussen de verschillende klanken en welke klanken essentieel zijn en welke minder belangrijk*. Zo zijn de volgende aspecten voor het gesprek/samenwerken relevant:

- Intonatie, ritme, pauzes, etc. voegen hun eigen groeperingsverschijnselen toe aan waargenomen teksten;
- ritme in snelle spraak wordt vaker als geherstructureerd waargenomen dan in normaal spreektempo;

We benoemden al dat onderwerpen die gaan over ritme, frasestructuur en intonatie of melodie, kunnen worden gezien als de bouwstenen van een groter geheel, zowel in taal als in muziek.

Om meer 'grip/voeling' te kunnen krijgen op de betekenis van muziek in het gesprek, vanuit de kijk op gedrag, is het relevant dat mensen ook hun systeem/strategie onthullen met:

- De lichaamstaal (zoals: ademhaling, spreektempo, stemgebruik, spierspanning, lichaamshouding, een hand geven);
- De (predikate) woorden die ze gebruiken. Hoe verbinden die woorden muziek en taal?

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN?

In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!

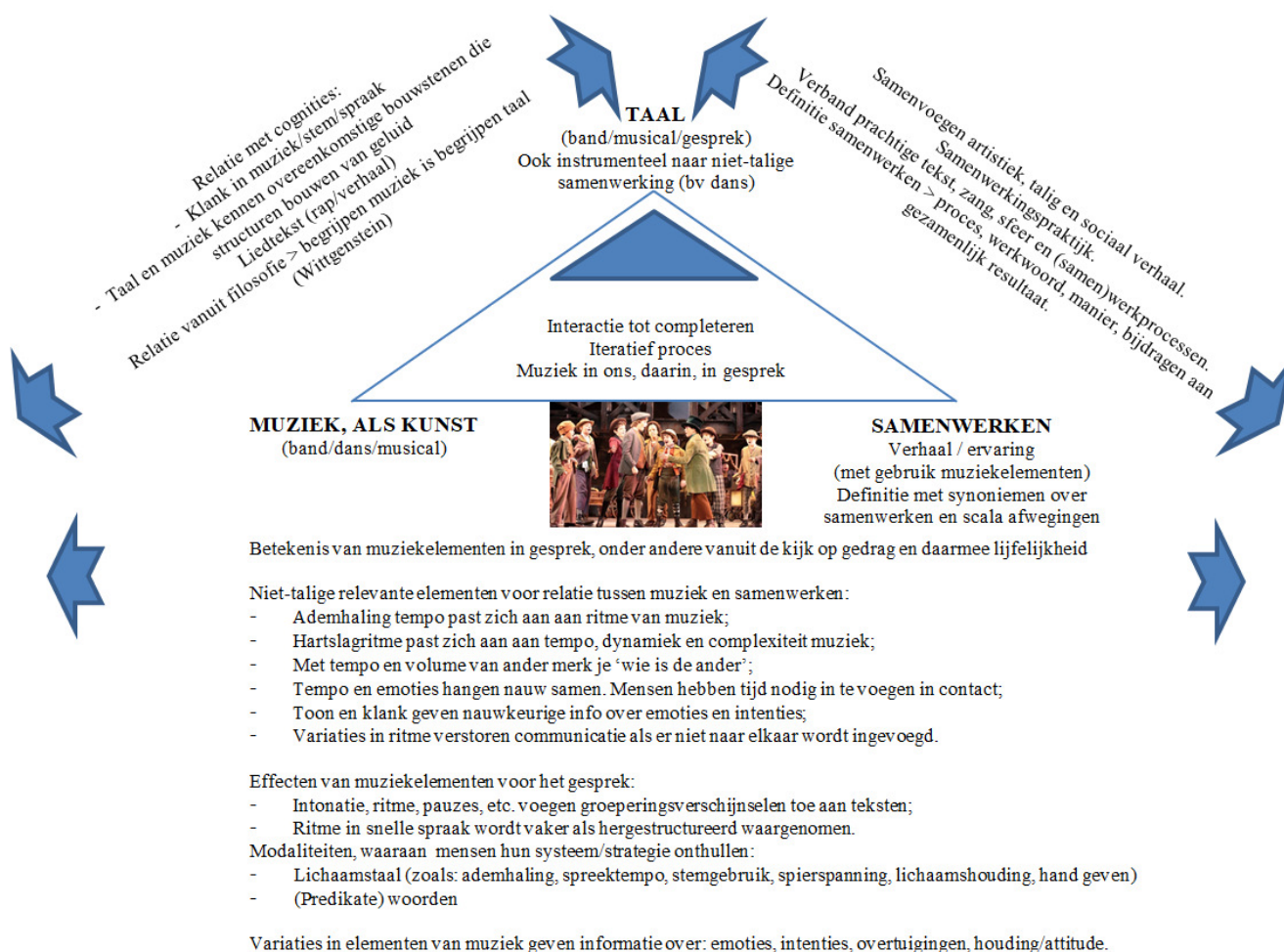
De musical is zo een prachtige 'speeltuin' om onthullingen van systeem en strategie te herkennen. We kunnen heel wat op steken over het samenwerken aan de hand van de lichaamstaal en predikate woorden op het toneel, waarbij we voor een verdere verfijning onze 'auditieve' waarneming van de voorstelling ons goed kan laten prikkelen.

Voor wat betreft lichaamstaal kun je er met muziek maken niet omheen dat samenwerken 'een invoegen' is in de ander. Het danstheater illustreert dat dans evenzo 'een invoegen' in haar meerdere dimensies, met de lijfelijke uitdrukking van muziek.

In een gesprek of duet is het ook de uitdaging de muziekelementen aandacht geven, waarin je moet/wilt invallen in het geheel van klanken van een band/team voor een hoogtepunt in beleving:

- Jouw	volume	moet niet te hard/zacht zijn
- Jouw	ritme	moet kloppen met het ritme van de band/het team
- Jouw	timing	moet in balans zijn, zonder ongewenste spanning
- Jouw	toon(aard/hoogte)	moet niet vals of (te) dissonant zijn
- Jouw	melodie	moet zich verhouden tot melodie van de band/het team
- Jouw	klankkleur	moet passen in de klankkleur van de band/het team

Op basis van hetgeen in deze publicatie te berde is gebracht, moet het geen probleem meer geven ook in onze (lijfelijke) contacten en gespreksvoering op ontdekkingsreis te gaan naar een optimum in het samenwerken. Waarin een band voor het publiek het mooist klinkt (ook al is het aan individuele-/groepssmaak onderhevig), zal het echt mooie door velen herkend worden. Dat zal voor muziekelementen in het (samenwerkings)gesprek niet anders zijn.

Figuur 14: Betekenis van muziekelementen in gesprek, onder andere vanuit de kijk op gedrag en daarmee lijfelijke

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

(3b) – verband tussen muziek, taal en samenwerken

Omdat 'de wijze waarop de muziekelementen deel uitmaken van onze communicatie' vlot aan ons voorbij kan gaan én daarmee (mogelijk) aanspraak op (verdiepende) vervolgvragen dan gemist wordt, geef ik een schets van taal uit een begeleidingsopdracht die mij uitnodigde tot herkenning van de muziekelementen.

Waardevolle groepsgesprekken, waarbij ieder de moeite nam persoonlijke betekenis uit de onderzoeksvragen te delen, brachten het volgende resultaat:

- volume men laat elkaar uitspreken
- ritme er wordt geluisterd, doorgevraagd en gereageerd
- timing meer tijd en contact nodig
- toon(aard)
(toonhoogte) laten we afspreken, ik wist niet dat het je zo hoog zat
- melodie we hebben geëmotioneerdheid gezien bij een verhaal
- klankkleur luisteren zodat ander gehoord wordt

Figuur 15: De relatie tussen taalgebruik van deelnemers en de muziekelementen

Eén zin uit die opdracht wil ik niet onthouden omdat het overduidelijk maakt dat er muzikale elementen 'in het rood staan'. 'De menselijkheid in de organisatie is weg!'. Of er sprake is van problemen ten aanzien van volume, ritme en timing is de vraag, maar geen twijfel over de beleving ten aanzien van toon, melodie en klankkleur, gezien het grote verschil in 'muzikale smaak' binnen de organisatie.

Tot slot

Er zijn aanknopingspunten benoemd om de relatie tussen muziek en samenwerken te benutten als uitnodiging het samenwerken te verrijken. Ook heeft de taal in die relatie een plaats gekregen door onder andere te proberen vast te stellen in hoeverre de muziekelementen in én door de taal een rol spelen bij het samenwerken. Door de definitie van samenwerken tegen het licht te houden, zagen we onder andere dat synoniemen van samenwerken ons uit kunnen nodigen de muziekelementen te herkennen. Het openslaan van het woordenboek bleek hier een waardevolle en noodzakelijke keuze.

In hoeverre verdieping in het samenwerken vanuit een muzikaal perspectief het onderzoeken waard is, is mijn antwoord positief. Als we ons openstellen voor de betekenis van muziek, waarbij je musicerend al niet onder samenwerken uit kan, als al een boodschap op zich, word je als het ware al in 'de excellentie van samen' gezogen.

Om onze inzichten en opgedane kennis verder naar de praktijk te brengen, bekeken we:

- de definitie van samenwerken vanuit diverse gezichtspunten;
- met de trilogie voor ogen, de relaties 'taal en muziek' en 'taal en samenwerken'. Welke relatie kunnen we leggen tussen 'muziek *IN* ons' en 'taal *IN* ons' (historie, filosofie, spreekwoorden en conversaties) voor een verrijkende kijk op samenwerken?;
- de relatie 'muziek, kunst en samenwerken' vanuit een drietal vragen:
 - o Wat huist er wel degelijk in muziek, en daarmee 'de muziek *IN* ons', dat er toe doet voor een verrijkende kijk op samenwerken. Zo bekeken we dat vanuit neuro-associatieve en fysiologische verbanden muziek dichterbij de dagelijkse communicatie blijkt;
 - o Wanneer we de tekst van de zanger, in het musicalgezelschap of in het gesprek horen, wat brengen die beschouwingen (en mogelijke ontdekkingen) op 'de muziek *daarin*' ons dan voor het verrijken van samenwerken in organisaties?;
 - o Laten praktijkvoorbeelden zien dat 'de muziek *in die gesprekken*' niet alleen herkenbaar, maar ook bruikbaar is voor inzichten ter stimulering van samenwerken?

WAT HEEFT MUZIEK MET SAMENWERKEN TE MAKEN? *In hoeverre verrijkt een kijk vanuit muziek ons samenwerken!*

Effectiviteit

Omdat veel in teams tot effectiviteit wordt gebracht en de mens vaak niet zonder de ander(en) kan om een topprestatie te leveren, is aandacht besteed aan samenwerken en daarmee dus het bezien van de relatie tussen muziek en een groep/team.

In dit artikel gingen we weliswaar uit van samenwerken als noodzakelijkheid, terwijl het natuurlijk ook een mogelijkheid is.

Naast onafhankelijk/zelfstandig werken kan er coöperatief versus vanuit nabijheid/verwantschap worden gewerkt.

Het is daarom nuttig samenwerken ook te kunnen onderscheiden in mate van betrokkenheid, zoals een teamlid wel degelijk samenwerkingsgericht is maar wel alleen (met *enige* distantie) functioneert.

Dit onderscheid reikt aan de beleving van het individu in relatie tot de groep te kunnen/moeten nuanceren, wat tegelijk uitnodigt tot vragen over betekenisgeving bij samenwerken.

Dan is samenwerken ook te zien als een werkstijl. We hebben gezien dat de definitie van samenwerken ook ruimte biedt stijlen te benoemen. De hoofdvraag, 'Wat heeft muziek met samenwerken te maken?', heeft daarmee ook een subvraag gekregen, 'Wat maakt dat we samenwerken?'. Dat laatste nodigt dan weer uit tot verdieping van het doel van samenwerken als thema of vraagstuk.

We eindigen waar we begonnen:

'Men kan ook van het begrip van een muzikale frase zeggen dat dit het begrip van een taal is.'
(Wittgenstein filosoof 1889-1951)

Naast dat taal en muziek beide met geluid te maken hebben én beide vallen onder cognitief gedrag, was opgevallen dat er grote overeenkomsten zijn tussen de manier waarop enerzijds taalkundigen en anderzijds musicologen hun object van onderzoek structureren.

Op de constatering dat emotie in de hersenen vlak bij motorische gebieden zit, waardoor we willen bewegen als we muziek horen die ons aanspreekt, hebben we bevestigende verbanden geconstateerd tussen muziek en woorden(taal).

Die verbondenheid van taal en muziek toont zich in een swingende band en het pakkend massaal zingend uitdrukking geven aan opstanden. Overduidelijk voldoen beide voorbeelden aan de definitie van samenwerken (als proces, werkwoord en een manier) omdat er sprake is van het inzetten van de eigen kwaliteit en belang, het bijdragen aan resultaat, afstemming en doel én aan hetzelfde werken.

We hebben gezien hoe krachtig muziek deel uitmaakt van ons communicatiemedium. Je kunt stellen dat muziek, parallel aan de definitie van samenwerken, een deel is van 'het proces, het werkwoord en een manier'. Redenen om muziek blijvend samen met taal in verband te brengen met samenwerken, als een iteratief proces!

NOTEN

1. **Radiouitzending 'De Kettingvraag'** (16-10-'12 Geeft Dicky Gilbers, taalkundige aan Universiteit van Groningen, antwoord op vraag 'Muziek ouder dan taal?')
2. **Wittgenstein en de muziek** (artikel Erik Heijerman-2007)
3. **Taal en muziek in optimaliteitstheorie** (artikel Dicky Gilbers & Maartje Schreuder)
4. **Ik ben oké, jij bent een sukkel**
(Omdenken in zakelijke en persoonlijke relatie – boek Berhold Gunster - 2010)
5. **Neuro Associatieve Conditioneren - NACo**
(Dynaction-Selectie-Systeem – nov. 1994)
6. **Wat gebeurt er in je hersenen als je muziek luistert?**
(Universiteit van Nederland - Prof. Dr. Erik Schreuder)
7. **Samenvatting over muziek en taal** (Maartje Schreuder)

